

Του **Βασίλη Μηνακάκη**

Τι κρύβεται πίσω από την εκτίναξη του χρέους (κρατικού και ιδιωτικού) σε όλες τις χώρες και κυρίως στα πιο αναπτυγμένα καπιταλιστικά κράτη; Πώς διογκώθηκε και πώς αξιοποιείται από το κεφάλαιο; Ποιοι και γιατί επιβάλλουν τη χρεομηχανή στους λαούς και πώς συνδέονται με τις αντεργατικές αντιδραστικές αναδιαρθρώσεις; Σε αυτά και άλλα ερωτήματα επιχειρεί να δώσει απαντήσεις το παρόν άρθρο.

Τριπλάσιο του ΑΕΠ το παγκόσμιο χρέος!

Συζητώντας για το χρέος και για τη στάση των εργαζομένων και των νέων απέναντι σε αυτό, οφείλει κανείς να λαμβάνει υπόψη ορισμένα κρίσιμα χαρακτηριστικά του στη σημερινή εποχή. Πρώτο: Το ύψος του παγκόσμιου χρέους είναι ασύλληπτο, περίπου 300% (δηλαδή τριπλάσιο) του παγκόσμιου ΑΕΠ. Ο διεθνής όμιλος συμβούλων επιχειρήσεων ΜακΚίνσεϊ το ανεβάζει στα 199 τρισ. δολ. ή 286 % του παγκόσμιου ΑΕΠ, ενώ η ING στα 223,3 τρισ. ή 313% του παγκόσμιου ΑΕΠ! Δεύτερον: Ασύλληπτη είναι και η δυναμική του. Στις αρχές της τρέχουσας δεκαετίας μόνο οι τόκοι των κρατικών και ιδιωτικών δανείων απορροφούσαν το 5% του ΑΕΠ ετησίως, ενώ σε λίγα χρόνια θα «καταβροχθίζουν» το 10%. Τρίτο: Πρωταθλητές της υπερχρέωσης είναι πλέον οι αναπτυγμένες χώρες, σε αντίθεση με παλιότερα. Σύμφωνα με την ING, το χρέος τους αντιστοιχεί σε 157 τρισ. δολάρια (357% του ΑΕΠ τους και 70% του παγκόσμιου χρέους), ενώ των αναπτυσσόμενων φτάνει στα 66,3 τρισ. (224% του ΑΕΠ τους). Τέταρτον: Η αύξηση αφορά το συνολικό χρέος, δηλαδή το άθροισμα του δημόσιου (που βαρύνει τα κράτη) και του ιδιωτικού χρέους (που βαρύνει τις επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά). Ο συσχετισμός των δύο τμημάτων έχει τη σημασία του, ωστόσο πολύ μεγαλύτερη σημασία από τις διαφορές στην εσωτερική κατανομή του χρέους έχει το συνολικό ύψος του. Σε ό,τι αφορά την κατανομή αυτή, η ING υπολογίζει ότι από τα 223,3 τρισ. του παγκόσμιου χρέους, τα 55,7 τρισ. αντιστοιχούν σε κρατικό χρέος, τα 75,3 τρισ. σε χρέος του χρηματοπιστωτικού τομέα και τα 92,3 τρισ. σε χρέος των νοικοκυριών και των επιχειρήσεων. Πάνω από 31 τρισ. ευρώ δημόσιου (κρατικού) χρέους αφορούν την ΕΕ, τις

ΗΠΑ και την Ιαπωνία.

Όταν το ύψος, η δομή και η δυναμική του χρέους έχουν τα παραπάνω χαρακτηριστικά, τότε δεν χωρούν ούτε αντέχουν οι «εύκολες» και εύπεπτες ερμηνείες και, πολύ περισσότερο, οι «εύκολες» και εύπεπτες πολιτικές γραμμές αντιμετώπισής του.

Δεν αντέχουν στην «κριτική της πραγματικότητας» οι αναγνώσεις του τύπου «φταίνε το μεγάλο Δημόσιο και οι δημόσιοι υπάλληλοι», «καταναλώνουμε περισσότερα απ' ό,τι παράγουμε» κ.λπ. που παπαγαλίζουν επί χρόνια οι ιεραπόστολοι της αντεργατικής επίθεσης. Αν αυτές είναι οι αιτίες, γιατί είναι υπερχρεωμένος όλος ο πλανήτης; Γιατί είναι χρεοπρωταθλητές οι ΗΠΑ, που έχουν «μικρό κράτος» και λίγους δημόσιους υπαλλήλους, ή γιατί το 2012 είχε δημόσιο χρέος ίσο με 233% του ΑΕΠ της η Ιαπωνία, όπου χιλιάδες άνθρωποι πεθαίνουν κάθε χρόνο από υπερβολική εργασία;

Το κεφάλαιο αναζητεί νέους τρόπους κερδοφορίας

Η αστική προπαγάνδα αποδίδει συχνά τα ελλείμματα και το χρέος στην ακαμψία της αγοράς εργασίας, την έλλειψη ανταγωνιστικότητας ή τη δημοσιονομική χαλάρωση, για να συμπεράνει ότι η αντιμετώπισή τους προϋποθέτει «μεταρρυθμίσεις» (δηλ. αντεργατικά μέτρα) σε αυτά τα πεδία και ενίσχυση της «ανάπτυξης». Πώς εξηγείται όμως ότι από το 2007 ως το 2014 τετραπλασιάστηκε το χρέος της Κίνας, μιας χώρας όπου οι ετήσιοι ρυθμοί ανάπτυξης είναι 7-8%, εκατομμύρια άνθρωποι αμείβονται με 1 δολάριο την ημέρα και δεν υπάρχουν περιορισμοί στην «αγορά εργασίας»; Τι αυξάνει το χρέος σε χώρες-υπόδειγμα τέτοιων «μεταρρυθμίσεων» (ΗΠΑ, Βρετανία κ.ά.) ή πολιτείες-σύμβολα του σύγχρονου καπιταλισμού (όπως η Καλιφόρνια, με έλλειμμα 20% και χρέος που απορροφά το 6% του προϋπολογισμού);

Άλλες απόψεις -στις οποίες συγκλίνουν ριζοσπαστικές κι ενίοτε εθνικιστικές αναλύσεις- αποδίδουν το χρέος στενά στο ευρώ, στην «εξάρτηση», στο δίδυμο Μέρκελ - Σόιμπλε ή στα «αρπακτικά» των αγορών. Πρόκειται για απόψεις που υποστηρίζουν ότι η μείωση του χρέους πρέπει να βασιστεί στην «πιστωτική χαλάρωση» τύπου FED ή Ντράγκι (που αγοράζει κρατικά ομόλογα υπό τον όρο να υπάρχει «πρόγραμμα»), σε «εργαλειοθήκες» τύπου ΟΟΣΑ, «έξυπνη χρηματοοικονομική μηχανική», «λιτό βίο» και «ισοσκελισμένους προϋπολογισμούς» ή στην «εθνική αντίσταση» που θα συνενώνει τον ΣΥΡΙΖΑ, τους ΑΝΕΛ, τον Μπαλτάκο και τον Καλαβρύτων Αμβρόσιο.

Η έκθεση της ΜακΚίνσεϊ όμως, που ανεβάζει το παγκόσμιο χρέος στο 270% του παγκόσμιου

ΑΕΠ ήδη από το 2007, γεννά ένα εύλογο ερώτημα: τι δημιούργησε αυτό το γιγαντιαίο χρέος σε μια εποχή που όλα έμοιαζαν να κυλούν ομαλά; Θα τολμήσουμε να δώσουμε κάποιες απαντήσεις.

Μετά τη δομική κρίση του 1973-1975 και ως απάντηση σε αυτήν δρομολογήθηκε μια σειρά αναδιαρθρώσεις με τις οποίες επιδιωκόταν να αντιστραφεί η πτωτική τάση της καπιταλιστικής κερδοφορίας. Σημείο καμπής στην πορεία αυτή ήταν η κρίση του 2000-2001, η λεγόμενη κρίση των επιχειρήσεων νέας τεχνολογίας ή κρίση dot com, η οποία επανέφερε στο προσκήνιο τα προβλήματα κερδοφορίας που είχαν αντιμετωπιστεί πρόσκαιρα και έδειξε τα όρια των αστικών μετασχηματισμών ως τότε. Τα κεφάλαια που είχαν προκύψει από την προηγούμενη φάση και πλέον δεν εξασφάλιζαν ικανοποιητικό ποσοστό κέρδους αναζήτησαν τότε νέους τρόπους επικερδούς αξιοποίησης. Ένας απ' αυτούς ήταν η αγοραπωλησία του προϊόντος «χρέος» - ιδιαίτερα των κρατικών ομολόγων. Για να λειτουργήσει η «αγορά χρέους», έπρεπε να υπάρχει ανάγκη που επιζητούσε να καλυφθεί («ζήτηση», αξία χρήσης) και «προϊόν» που μπορούσε να την καλύψει («προσφορά», ανταλλακτική αξία).

Ποιοι είχαν ανάγκη; **Κατ' αρχάς**, η εργαζόμενη πλειονότητα, που έβρισκε στο δανεισμό (άμεσο ή μέσω πιστωτικών καρτών) μια πρόσκαιρη ανακούφιση από τη σκληρή λιτότητα.

Δεύτερον, ανάγκη είχαν οι επιχειρήσεις, οι οποίες λειτουργώντας σε περιβάλλον μειωμένης κερδοφορίας, «παγκοσμιοποίησης», οξύτατου ανταγωνισμού και ανάπτυξης χαμηλών πτήσεων κατέφευγαν στο δανεισμό για να καλύψουν βραχυπρόθεσμες ανάγκες αλλά και μακροπρόθεσμα επενδυτικά σχέδια - ή άλλοτε απλώς για να επιβιώσουν.

Τρίτον, ανάγκη είχαν τα κράτη που, καθώς λειτουργούσαν στο έδαφος φθίνουσας ή αναμικτής κερδοφορίας, αδυνατούσαν να εξασφαλίσουν «ισοσκελισμένο προϋπολογισμό» και δανείζονταν για να καλύψουν τα αυξανόμενα ελλείμματα ή τα τοκοχρεολύσια προηγούμενων δανείων. Μάλιστα, παρότι η δημοσιονομική σταθερότητα μπήκε από νωρίς στην προμετωπίδα του ρεϊγκανοθατσερικού κύματος, οι μετασχηματισμοί που προωθήθηκαν αύξαναν αντί να ελαττώνουν τα δημόσια ελλείμματα με πλήθος τρόπων:

Πρώτον, με τις ιδιωτικοποιήσεις ή τα ΣΔΙΤ, που περιορίζαν τα κρατικά έσοδα και αύξαναν τις κρατικές δαπάνες, καθώς συχνά η προσφορά υπηρεσιών από ιδιώτες κόστιζε περισσότερο από την προσφορά από δημόσιους φορείς.

Δεύτερον, με τη φοροασυλία του κεφαλαίου, είτε στηριζόταν σε «νόμιμες διευκολύνσεις» είτε στα καταφύγια των φορολογικών παραδείσων και των υπεράκτιων εταιρειών.

Ενδεικτικά, το 2013 σε υπεράκτια ιδρύματα ήταν «κρυμμένα» 32 τρισ. δολάρια και από τους φορολογικούς παραδείσους διακινούνταν το μισό παγκόσμιο εμπόριο, ενώ στην Ελλάδα από τις οφσορ χάνονται κάθε χρόνο κρατικά έσοδα 6 δισ. ευρώ.

Τρίτον, με τις διάφορες μορφές κρατικομονοπωλιακής διαπλοκής, που αναδείκνυαν το «ελάχιστο κράτος» του ολοκληρωτικού καπιταλισμού -περισσότερο από ποτέ- σε μηχανισμό στήριξης των επιχειρήσεων: μέσω αγοράς προϊόντων τους (οπλικών συστημάτων, μεγάλων έργων, φαρμάκων κ.λπ.) που συχνά ήταν υπερτιμολογημένα - εξου η γενίκευση της διαφθοράς και των σκανδάλων· αλλά και μέσω της κατασκευής υποδομών (επικοινωνίες, μεταφορές, ενέργεια), της χρηματοδότησης από κρατικές τράπεζες (π.χ. για νέες επενδύσεις), των έργων τύπου Ολυμπιάδα ή της επιδότησης του εργατικού κόστους (επιδοτούμενες προσλήψεις, απαλλαγή από εργατικές εισφορές κ.ά.).

Έτσι, το δημόσιο χρέος των ευρωπαϊκών χωρών αυξήθηκε κατά **54%** από το 2003 ως το 2010, ενώ το αμερικανικό δημόσιο χρέος αυξήθηκε κατά **121%** από το 2000 ως το 2009. Εκτροχιάστηκαν και οι προϋπολογισμοί, με συνέπεια να παραβιαστούν από τις περισσότερες χώρες-μέλη οι όροι της ΟΝΕ για έλλειμμα **3%** του ΑΕΠ και χρέος **60%** του ΑΕΠ (και να επιχειρείται να διορθωθεί η εκτροπή με το Σύμφωνο για το Ευρώ), οι δε ΗΠΑ να έχουν φτάσει δύο φορές στο χείλος της χρεοκοπίας και να αναθεωρούν διαρκώς προς τα πάνω το συνταγματικά επιτρεπτό όριο του δημόσιου ελλείμματος.

Σε ορισμένες χώρες, όπως τα PIGS (Πορτογαλία, Ισπανία, Ελλάδα, Ιρλανδία) ή η Αργεντινή και το Μεξικό, η έκρηξη των δημοσιονομικών ελλειμμάτων και του χρέους συνδέεται και με τον τρόπο ένταξής τους στον διεθνή καπιταλιστικό καταμερισμό και ειδικά στις καπιταλιστικές ολοκληρώσεις - ιδιαίτερα στη μορφή που απέκτησε η ΕΕ μετά τη δημιουργία της ευρωζώνης. Έναν τρόπο ανισόμετρο-ανισότιμο, βασισμένο στο συσχετισμό δύναμης και στον ενδοκαπιταλιστικό ανταγωνισμό - όπως άλλωστε γίνεται πάντα στον καπιταλισμό.

Η παράμετρος αυτή απέκτησε καίρια σημασία σε μια περίοδο που «άλλαζαν πίστα» η καπιταλιστική διεθνοποίηση, οι πλανητικές ροές κεφαλαίων και πληροφοριών, η διασυννοριακή κινητικότητα προϊόντων, παραγωγικών διαδικασιών και εργατικού δυναμικού, οι γεωστρατηγικές ισορροπίες και οι ενεργειακοί και εμπορικοί δρόμοι. Στο πλαίσιο αυτό, η συμμετοχή στην ΕΕ οδήγησε -πέρα από την άγρια επίθεση στην εργατική τάξη, που ήταν το βασικό- σε αποδιάρθρωση και αναδιάρθρωση του παραγωγικού ιστού ορισμένων χωρών, συντριβή ζωτικών ή παραδοσιακών κλάδων ντόπιας παραγωγής, επιδείνωση του εμπορικού ισοζυγίου και τελικά εκτόξευση του χρέους.

Σε ό,τι αφορά τον ελληνικό καπιταλισμό, τα χρόνια της συμμετοχής σε ΕΟΚ-ΕΕ το δημόσιο χρέος από 20% του ΑΕΠ το 1980, έφτασε στο 80% το 1990 και στο 99% το 1993. Έκτοτε κυμαινόταν στο 110-112%, για να φτάσει στο 124% το 2010. Για κάθε 100 ευρώ κοινοτικών κονδυλίων που εισέρρεαν στην Ελλάδα, τα δημόσια χρέος αύξανε κατά 250 ευρώ.

Ας επανέλθουμε όμως στο μηχανισμό της «αγοράς χρέους». Αν η ζήτηση ήταν ο ένας παράγοντας για να στηθεί, η προσφορά κεφαλαίων που αναζητούσαν αποδοτική αξιοποίηση ήταν ο άλλος. Τέτοια κεφάλαια υπήρχαν σε αφθονία. Προέκυψαν από την υπεραξία που αντλήθηκε την προηγούμενη φάση στη Δύση, με τις μορφές εκμετάλλευσης που χαρακτήριζαν τον ολοκληρωτικό καπιταλισμό. Αντλήθηκαν, επίσης, από τις πετρελαιοπαραγωγές χώρες και από τις αναδυόμενες οικονομίες (οικονομίες με χαμηλή οργανική σύνθεση κεφαλαίου) με τις πιο άγριες μεθόδους απόσπασης απόλυτης υπεραξίας και ενίσχυσης της μάζας και του ποσοστού υπεραξίας. Ενδείξεις για το ύψος αυτής της ιδιοποιημένης από το κεφάλαιο υπεραξίας αποτελούν τα συναλλαγματικά αποθέματα της Κίνας (4 τρισ. δολάρια τον Μάρτιο του 2014), τα τεράστια κέρδη ορισμένων πολυεθνικών, τα κεφάλαια που διοχετεύτηκαν σε φορολογικούς παραδείσους, η γιγάντωση των hedge funds, τα ποσά που διαχειρίζονται τα κρατικά επενδυτικά ταμεία των πετρελαιοπαραγωγών χωρών.

Ένας τρίτος παράγοντας για να λειτουργήσει η «αγορά χρέους» ήταν το κύκλωμα που την υποστήριζε: «αντικειμενικοί» οίκοι πιστοληπτικής αξιολόγησης (που εκθείαζαν τη Λίμαν Μπράδερς λίγο προτού καταρρεύσει), δικηγορικές εταιρείες, οικονομικοί αναλυτές, πολιτικό προσωπικό άμεσα συνδεδεμένο με χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, ΜΜΕ κ.λπ.

Η γιγάντωση της «αγοράς χρέους» είχε βέβαια κινδύνους. Τα λιμνάζοντα κεφάλαια έπαιρναν όμως το ρίσκο. Καταρχήν, επειδή αυτή η «επένδυση» απέφερε μεγαλύτερα ή αμεσότερα κέρδη από ό,τι η τοποθέτησή τους στη λεγόμενη «πραγματική οικονομία». Κι επιπλέον γιατί θεωρούσαν ότι με τα «ασφάλιστρα κινδύνου» (CDS), που από τα τέλη της δεκαετίας του 1990 ως το 2007 σκαρφάλωσαν τα 50 τρισ. δολάρια, τα παράγωγα και τα άλλα εργαλεία της «χρηματοοικονομικής μηχανικής» και την περιβόητη «τιτλοποίηση», αυτό το ρίσκο θα διασπειρόταν και έτσι θα περιοριζόταν και -γιατί όχι;- θα εξαφανιζόταν.

Φευ! Τον Σεπτέμβριο του 2008 το οικοδόμημα αυτό κατέρρευσε σαν χάρτινος πύργος.

Η εκτίναξη του χρέους μετά το 2008 - Τα μνημόνια οδήγησαν σε νέο και πιο επαχθή δανεισμό

Μετά το 2008 παρατηρείται εκτίναξη του χρέους -ιδιαίτερα του κρατικού- η οποία σχετίζεται με τα πλήγματα που δέχτηκε η καπιταλιστική κερδοφορία, τα οποία απογείωσαν τα επιχειρηματικά χρέη αλλά και τα δημόσια ελλείμματα (μιας και αρκετές επιχειρήσεις έκλεισαν και πολλές άλλες δεν κατέβαλαν φόρους και ασφαλιστικές εισφορές) και με τα πλήγματα στο εργατικό εισόδημα από τις εκδηλώσεις της κρίσης (ανεργία κ.λπ.) και από την αστική στρατηγική για την υπέρβασή της (μειώσεις μισθών-συντάξεων, ελαστική εργασία, φορομνηξία). Τα πλήγματα αυτά οδήγησαν σε αδυναμία εξυπηρέτησης στεγαστικών και καταναλωτικών δανείων, αυξάνοντας το χρέος των νοικοκυριών και τις επισφάλειες των τραπεζών.

Επιπλέον η εκτίναξη του χρέους σχετίζεται με τα γιγάντια πακέτα διάσωσης των τραπεζών που, όντας υπερεκτεθειμένες στη μόχλευση (κινούσαν κεφάλαια ως 30 φορές ανώτερα των καταθέσεων και των μετοχών τους), δημιουργούσαν κινδύνους για αλληπάλληλα ντόμινο τύπου Λίμαν Μπρόδερς. Στην ΕΕ, για παράδειγμα, δόθηκαν 4,6 τρισ. ευρώ σε δύο χρόνια για να στηριχτούν οι τράπεζες, ενώ το έλλειμμα των 27 χωρών της τριπλασιάστηκε σε μια χρονιά (από 2,3% το 2008 έφτασε το 6,8% το 2009).

Χρησιμοποιήθηκαν κάποιες πρακτικές διαχείρισης του δημόσιου χρέους (Μνημόνια κ.ά.), που στο όνομα της «αντιμετώπισης» του κατέληγαν να συρρικνώνουν το ΑΕΠ -άρα τη δυνατότητα αποπληρωμής των τοκοχρεολυσίων- και να επιλέγουν τον νέο και πιο επαχθή δανεισμό για να αποπληρωθεί ο προηγούμενος. Πρόκειται για «αρπακτικές» πρακτικές, που μετατρέπουν τη διαχείριση του χρέους σε δρόμο άντλησης πρόσθετου κέρδους. Η Ελλάδα, στο όνομα της αντιμετώπισης του χρέους, «είδε» το ΑΕΠ να μειώνεται κατά 25% σε μια πενταετία και το χρέος να σκαρφαλώνει από 124% του ΑΕΠ το 2010 σε 185% σήμερα. Επιπλέον σε 5 χρόνια επέστρεψε -με το «αίμα» των εργαζομένων- το 92% των χρημάτων (232 από 252 δισ. ευρώ) που δανείστηκε για να σώσει τις τράπεζες. Στον αντίποδα, η Γερμανία -το γερμανικό κεφάλαιο- αποκόμισε 40,9 δισ ευρώ την πενταετία 2010-2014 από τη διαχείριση του χρέους. Σκανδαλώδες παράδειγμα δίνει και η ΕΚΤ: αφενός η ΟΝΕ υποχρέωνε τα κράτη να δανείζονται από εμπορικές τράπεζες και όχι από την ΕΚΤ, αφετέρου η ΕΚΤ δάνειζε με επιτόκιο 1,5-2% τις εμπορικές τράπεζες, οι οποίες αποκόμιζαν κέρδη καθώς δάνειζαν στη συνέχεια τα κράτη με επιτόκιο 5,5-6,5%.

Γιγάντιο χρέος - Γέννημα της κρίσης του καπιταλισμού

Ας δούμε ορισμένα θεμελιακά συμπεράσματα για το χρέος στον σύγχρονο καπιταλισμό.

Πρώτον, η γιγάντωση, η αυξητική δυναμική και τα χαρακτηριστικά του αποτελούν προϊόν του σύγχρονου ολοκληρωτικού καπιταλισμού, της κρίσης του και της στρατηγικής που υιοθετεί για να την ξεπεράσει. Αποτελούν ένδειξη της σήψης και της παρακμής του, της ιστορικής κάμψης που εμφανίζει η δυναμική παραγωγής υπεραξίας, των ορίων και των αντιφάσεων που καθλώνουν την καπιταλιστική συσσώρευση. Αυτό προκύπτει -εκτός των άλλων- και από το γεγονός ότι δεν έχει εξευρεθεί ακόμη μια ελπιδοφόρα αστική απάντηση στο βασικό πεδίο της παραγωγής αξιών χρήσης και ανταλλακτικών αξιών, και της πραγμάτωσης της υπεραξίας, με συνέπεια ακόμη και οι αστοί οικονομολόγοι να αναγνωρίζουν ότι το χρέος, αντί να είναι προσωρινή δέσμευση που υπόσχεται ένα καλύτερο αύριο έχει μετατραπεί σε «αέναο» οικονομικό και πολιτικό βρόχο.

Δεύτερον, η γέννηση-ανατροφοδότηση του χρέους -σε συνδυασμό με τη φοροληλασία και τα «προγράμματα» (δηλ. Μνημόνια) «αντιμετώπισής» του- αποτελεί μηχανισμό πρόσθετης και βαθύτερης εκμετάλλευσης της μισθωτής εργασίας, ομηρίας στη μισθωτή σκλαβιά· μηχανισμό ανακατανομής του κοινωνικού πλούτου υπέρ του κεφαλαίου, ο οποίος έχει αύξουσα σημασία και λειτουργεί και στην άμεση σχέση εκμετάλλευσης (μείωση μισθών, ασφαλιστικών εισφορών κ.ά.), κυρίως όμως, πέρα από αυτήν, στο πεδίο της διανομής και της κυκλοφορίας.

Τρίτον, η χρεομηχανή αποτελεί μηχανισμό ανακατανομής του κοινωνικού πλούτου, της ιδιοκτησίας και της εξουσίας μεταξύ των διάφορων τμημάτων του κεφαλαίου και μεταξύ του εγχώριου και διεθνικού κεφαλαίου. Μέσω του χρέους και των «προγραμμάτων διάσωσης» αυξάνεται το τμήμα της συνολικά παραγόμενης υπεραξίας που προσπορίζεται το χρηματοπιστωτικό κεφάλαιο έναντι του τμήματος που ιδιοποιείται το παραγωγικό (εξ ου οι όχι πάντα εικονικές αντιπαραθέσεις «εικονικής»-«πραγματικής» οικονομίας) αλλά και το τμήμα από τη μάζα της υπεραξίας που κατευθύνεται στις πολυεθνικές ή στα ηγετικά ιμπεριαλιστικά κράτη έναντι του τμήματος που παραμένει στις εταιρείες της χώρας όπου αντλήθηκε (εξ ου οι όχι πάντα εικονικές αντιπαραθέσεις εθνικών-υπερεθνικών κεφαλαίων, εθνών-κρατών και υπερεθνικών οργανισμών).

Μέσω του χρέους και των «μεταρρυθμίσεων» που επιβάλλει η αποπληρωμή του, ανακατανέμεται η ιδιοκτησία υπέρ των πολυεθνικών (εγχώριων ή εξωχώριων, που είναι το συνηθέστερο), ενισχύεται η συγκέντρωση-συγκεντροποίηση του κεφαλαίου, ιδιωτικοποιούνται πλουτοπαραγωγικοί πόροι κ.λπ. Ανακατανέμεται και η πολιτική ισχύς κάθε

κεφαλαίου ή καπιταλιστικού κοινωνικού σχηματισμού, αναπροσαρμόζονται τα ηγεμονικά μπλοκ σε εθνικό και διεθνικό επίπεδο, τροποποιείται ο συσχετισμός δύναμης σε πολιτικό -και κυβερνητικό- επίπεδο, δίνεται η δυνατότητα στα υπερεθνικά κέντρα εξουσίας να αποφασίζουν για τους εθνικούς προϋπολογισμούς – κάποτε και για το ίδιο το εκλογικό αποτέλεσμα.

Η ιεράρχηση αυτών των «ανακατανομών» έχει τεράστια σημασία. Αν γίνει σωστά, θέτει τις βάσεις μιας εργατικής, αντικαπιταλιστικής, διεθνιστικής γραμμής. Σε αντίθετη περίπτωση, δημιουργείται η βάση για μια γραμμή ευάλωτη σε διαταξικά και εθνοπατριωτικά στοιχεία, που δεν μπορεί να είναι αποτελεσματική.

Ένα τέταρτο συμπέρασμα: το χρέος και η εξυπηρέτησή του -ειδικά η μετατροπή του ιδιωτικού χρέους σε διακρατικό, οι τρόικες, η ταπεινωτική επιτροπεία και το Σύμφωνο για το Ευρώ- έχουν αναδειχθεί σε μηχανισμό εμβάθυνσης της καπιταλιστικής ολοκλήρωσης, εδραίωσης του οικονομικού πλαισίου λειτουργίας της, έντασης της ανισομετρίας-ανισοτιμίας και ενίσχυσης του ρόλου των ηγεμονικών μερίδων του κεφαλαίου.

Πηγή: **PRIN**